

Tóth Krisztina

A FORRÁSKIADÁS OKTATÁSÁNAK KEZDETEI EGYETEMÜNKÖN *

Krisztina Tóth: *The beginnings of teaching source publishing at our university*

In the autumn of 1887, upon the initiative of Ágoston Trefort, Minister of Religion and Education, a historical seminar was established to train future researchers and secondary school teachers through direct teacher-student relationships and purposeful methodological education. Since the basis of historical research is professional knowledge of sources and resource management, the seminar focused on reading and interpreting archival - especially medieval - sources. To this end, with the assistance of László Fejérpataky, an outstanding instructor of the seminar, close relationship was established with the Vienna Institute of Austrian Historic Research (Institut für Österreichische Geschichtsforschung), and its director, Theodor von Sickel, provided the seminar with his remarkable collection of diplomas. Today the collection of diplomas can be found at the University Archives. The 13–14th century diplomas, which are unpublished with a few exceptions, can be read in the study as complete transcripts. As the University Archives also possesses transcriptions made by former students, it could also be traced back which students made the transcripts, when, and what source publishing policies and methods were followed.

A kritikai történetírás alapjait Magyarország Pray György vetette meg. Munkássága bizonyította, hogy hiteles történelmet csak az írott források szakszerű elemzésével és kritikájával lehet írni. A 18. század végétől ezért az írott források jelentősége egyre inkább növekedett, és ezzel egyenes arányban nőtt a forráskiadások száma is. Nem volt ez másképp Európa más országaiban sem. De míg a 19. század végén már Párizsban és Bécsben is működött egy magas színvonalú paleográfiai iskola, amely az írott – főként – középkori források szakszerű olvasását és elemzését tanította, addig hazánkban hasonló intézmény nem jött létre. Ezt a hiányosságot majd az egyetemi oktatás tudta némiképp orvosolni, többek között Fejérpataky Lászlónak köszönhetően, akinek a személyében egy jól felkészült, külföldi tanulmányok után hazatért tanár indította el a történészek új generációját és teremtette meg a történetírás új irányait.

A 19. század második felében az egyetemi oktatás tananyagát még a II. József által 1784-ben kiadott „Entwurf für das philosophische Studium” című tanmenet határozta meg. Ebben háromféle tudományt különböztettek meg: az első csoportba a tanítás alapjául szolgáló tudományok kerültek, mint a filozófia, a matematika és a természettudományok, a második csoportba a tudományok helyes alkalmazását tanító tudományokat sorolták, mint például a gyakorlati matematika és gyakorlati filozófia, és végül a harmadik csoportba osztották azokat a tudományokat, amelyek a többi tudomány művelését segítik és kiegészítik, mint például a diplomatika, a heraldika és a régiségtan. Míg az első két csoportba tartozó tudományokat rendes tanárok tanították, addig a harmadik csoportba tartozó segédtudományok oktatását rendkívüli tanárok látták el.¹ A segédtudományok oktatásának célja így mindössze annyi volt, hogy a történelmi ismereteket kiegészítse, és egy áttekintő képet adjon a történelmi forrásokról. Ilyen szellemben készültek el a tantárgyhoz tartozó tankönyvek is, Schwartner Márton 1790-ben kiadott diplomatikáról szóló munkája latin nyelven,² majd harminc évvel később Perger János Schwartner munkájáról készült magyar nyelvű fordítása.³

Az 1867-ben bekövetkezett politikai változások az egyetemi oktatás rendszerében is számos újítást, sőt sok esetben teljes átalakulást vontak maguk után. A Bölcsészettudományi Kar korábban előkészítő jelleggel működött, azaz nem nyújtott szakképzést, csupán felkészítette a hallgatókat az egyetem egyéb – teológiai, jogi és orvosi – karán folytatandó tanulmányokra. 1867 után azonban a Bölcsészettudományi Kar feladata egyértelműen a középiskolai tanárképzés lett. Ennek megszervezése nem volt egyszerű feladat, bár két külföldi példa is a rendelkezésre állt. A Párizsban 1795-ben alapított École Normale Supérieure önálló intézményként, az egyetemektől teljesen független szervezetben működött. A másik lehetséges megoldást a németországi egyetemeken már a 18. századtól alkalmazott szemináriumok bevezetése jelentette volna.⁴ Ezek a szemináriumok kezdetben filológiai oktatással a tanárképzést tekintették elsődleges feladatuknak, a 19. században azonban már a tudósképzés, a tudomány önálló művelésére való nevelés is céljaik között szerepelt.⁵ Magyarországon a kétféle rendszer keverékéből egy teljesen új módszer született: egy szervezetileg független, de a Bölcsészettudományi Karral szoros kapcsolatban lévő intézmény.

* A tanulmány az ELTE BTK Tématérületi Kiválósági Pályázat „Közösségépítés: család és nemzet, hagyomány és innováció” támogatásával készült.

1 FEJÉRPATAKY (1885a: 60–61).

2 SCHWARTNER (1790: 1–342).

3 PERGER (1821: 1–270).

4 SZENTPÉTERY (1935: 473).

5 SZENTPÉTERY (1935: 503).

Ez a Tanárképző Intézet az 1870/1871. évi tanévben kezdte meg működését, oktatói, sőt hallgatói többsége is az egyetem Bölcsészettudományi Karáról érkezett.⁶

Az intézmény azonban nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A diákok felkészületlenek voltak, vizsgálataikat nem tudták teljesíteni, amely részben az oktatás kereteinek szervezetlenségéből és elégtelenségéből fakadt.

Működésem első éveiben, midőn kicsiny hallgatóságnak tisztán elméleti tárgyakból tartottam előadásokat, fiatalságomból eredő önérzettel azt hittem, hogy a siker elérésére elég erős vagyok egymagam, hogy reám nehezül az egész felelősség, enyém lesz az érdem is egészen. Tanulmányi szabályzatokkal ez időben vajmi keveset törődtem, abban a hitben éltem, hogy a jó tanár bármilyen szabályzatok mellett is sikert arathat. Később, miután hallgatóságom köre úgynevezett „köteles” tantárgyak előadása által nagyra nőtt, s tanításom eredményét ezrekre menő vizsgálatokon ellenőrizni alkalmam nyílt, e hitem egyedül saját erőm elégséges voltában évről évre gyengébb lett. Minden új tanév új hallgatóságot hozott előadási tanterembe, minden évben megújult erővel és reménnyel kezdtem meg előadásaimat, s mégis minden évben újra meg újra láttam, hogyan hanyatlik a tanulók szorgalma és a tárgy iránti érdeklődése az év elejétől annak végéig.

– írta Eötvös Loránd Trefort Ágostonnak, az akkori vallás- és közoktatásügyi miniszternek címzett nyílt levelében.⁷

A megoldást Eötvös a német szemináriumi rendszer bevezetésében látta, amelynek előnyeit Heidelbergben töltött tanulóévei alatt volt alkalmá kitapasztalni.⁸ A javaslat nem számított újdonságnak, hiszen 1852-ben már felmerült a Bölcsészettudományi Karon bécsi mintára egy filológiai történeti szeminárium felállítása, de akkor erre nem került sor.⁹ Trefort Ágoston fontolóra vette Eötvös javaslatát, és 1883-ban bécsi tanulmányútra küldte Szász Károly miniszteri tanácsost, aki útja végeztével részletes jelentésben számolt be a bécsi történelmi, filológiai és matematikai szemináriumokról. Trefort Ágoston mindezeket megfontolva 1886. június 6-án három szeminárium indítását rendelte el a Budapesti Tudományegyetemen. A szemináriumok, azaz a klasszi-

6 SZENTPÉTERY (1935: 476).

7 EÖTVÖS (1887: 307).

8 BUDAY–BUDAYNÉ (1986: 63–84).

9 SZENTPÉTERY (1935: 504).

ka-filológiai szeminárium, a modern filológiai szeminárium és a történelmi szeminárium az 1887/1888. tanévben kezdték meg működésüket.¹⁰ Szabályzatukat 1887. január 14-én hagyta jóvá a vallás- és közoktatásügyi miniszter.

E szerint a szemináriumok célja az volt, hogy tagjaikat a tudomány módszereibe bevezessék, és így azok idővel képesek legyenek „mint a tudomány vívmányait közlő középiskolai tanárok sikeresen működni,” valamint a tudományt saját kutatásaikkal gazdagítani. A szemináriumok élén az igazgató és egy vagy több vezetőtanár állt. Az igazgató képviselte az intézetet a felettes hatósággal szemben, ő vezette az intézet adminisztrációját, és ő készítette el a hivatalos jelentéseket a szeminárium munkájáról a vallás- és közoktatásügyi miniszternek és a Bölcsészettudományi Kar dékánjának. Az igazgató a vezetőtanárok véleményének meghallgatásával állapította meg a szemináriumok tanmenetét, valamint ő választotta ki a szeminárium hallgatóit is. Az ösztöndíjas hallgatók személyére a vezető tanárokkal együtt javaslatot tehetett a vallás- és közoktatásügyi miniszternek. Tag lehetett az a diák, aki az egyetem rendes hallgatója volt és középiskolai tanárnak vagy tudományos pályára készült. A rendes tagoknak kötelező volt részt venni az órákon és szemeszterenként legalább egy írásbeli dolgozatot benyújtani. A vezetőtanároknak ezenkívül lehetősége volt rendkívüli tagok felvételére is az igazgató jóváhagyásával. A rendes és rendkívüli hallgatók száma nem haladhatta meg a tizenöt főt. A szemináriumoknak önálló helyiségeik voltak, amelyekhez a hallgatóknak saját kulcsuk volt. Ezekben a helyiségekben volt elhelyezve a szeminárium könyvtára, segédeszközei és tanszerei. Minden rendes tagnak a helyiségben saját asztala és fiókja volt.¹¹

A történelmi szeminárium számára Trefort Ágoston az Egyetemi Könyvtárban jelölt ki helyiséget. Igazgatója Salamon Ferenc, két vezetőtanára pedig Marczali Henrik és Fejérpataky László volt. Salamon 1892-ben bekövetkezett halála után Lánczy Gyula vette át a szeminárium vezetését. Salamon Ferenc, illetve utóda, Lánczy Gyula egyetemes történelmet, Marczali Henrik magyar történelmet, Fejérpataky László pedig paleográfiát tanított.¹² Fejérpataky László nem volt könnyű helyzetben. A paleográfia, illetve általában a történelmi segédtudományok oktatása még mindig a II. József-féle tanterv szellemében zajlott az egyetemen. 1846-tól Horvát Árpád tanította a történelmi segédtudományokat, aki oklevéltanból „kissé elmaradt állásponton volt, s az éppen ebben a tudományszakban annyira szükséges módsze-

¹⁰ SZENTPÉTERY(1935: 509–512).

¹¹ ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár, Egyetemi Levéltár 50.h. Bölcsészkar szemináriumi szabályzat.

¹² SZENTPÉTERY (1935: 511–512; 514).

resség is hiányzott nála némileg.”¹³ Horvát Árpád egészen haláláig, 1894-ig tanított az egyetemen. Fejérpataky azonban egészen más alapokra kívánta helyezni a paleográfia és a diplomatika oktatását.

Fejérpataky László 1875 és 1877 között végezte a Budapesti Tudományegyetemen bölcsész tanulmányait, majd kétéves ösztöndíjat kapott a bécsi Történetkutató Intézetbe (Institut für Österreichische Geschichtsforschung), ahol Theodor Sickel tanítványa lett, és ez egész későbbi pályafutását meghatározta. Hazatérése után 1879-ben kapta meg középiskolai tanári oklevelét, illetve ugyanebben az évben habilitált magyar oklevéltanból.¹⁴ Ezután egy nyolchónapos európai tanulmányúton vett részt, amely során néhány hónapot a berlini egyetemen, néhány hónapot pedig Párizsban, az École des Chartes-ban töltött.¹⁵ Magyarországra visszatérve a Nemzeti Múzeumban kapott állást. 1882-ben a Múzeumban szervezeti változásokat hajtottak végre, és az addig együtt kezelt kéziratos anyagot kettéosztották. Az okleveleket és iratokat különválasztották, és levéltár néven egy új osztállyá szervezték, míg az egyéb kéziratos anyag az újonnan létrehozott kéziratár része lett. Fejérpatakyt kinevezték a levéltár élére, és az ő feladata lett ennek rendezése, rendszerezése. Feladata azonban nemcsak ebben merült ki: minden igyekezetével azon volt, hogy a levéltár anyagát tovább bővítse, ezért kiterjedt összeköttetései voltak külföldi könyvkereskedésekkel és antikváriumokkal, valamint kezdeményezte több magyar nemesi családnál, hogy levéltárát – akár letétbe, akár ajándékként – a Nemzeti Múzeumban helyezze el.¹⁶ Munkájának meglett az eredménye, jelentős számú oklevéllel gyarapította a gyűjteményt, amely ma a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában található.¹⁷

1885-ben a Magyar Történelmi Társulat Fejérpataky Lászlót kérte fel, hogy az országos kiállítás alkalmával, a vallás- és közoktatásügyi miniszter által összehívott történelmi kongresszuson a segédtudományok magyarországi helyzetéről beszéljen. Miután itt Fejérpataky részletesen előadta a történelmi segédtudományok addigi fejlődést, és bemutatta a külföldön már magas szinten működő, segédtudományokkal, főként paleográfiával foglalkozó intézeteket, három pontban vázolta fel, milyen fontos újításokat kellene bevezetni a közeljövőben.¹⁸ Elsőként egy egységes oklevélkiadási szabályzatot javasolt, amelyet a Monumenta Germaniae Historica szabályzata alapján el is készített.

13 SZENTPÉTERY (1935: 592).

14 ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár, Egyetemi Levéltár, 8.m. Professzorok életrajzai.

15 SINKOVICS (1987: 8).

16 HOLUB (1923: 224).

17 MNL OL, DL, Magyar Nemzeti Múzeum Törzsanyag (Q 10).

18 FEJÉRPATAKY (1885a: 53–66).

A Monumenta Germaniae Historica a korszak legjelentősebb oklevélkiadási vállalkozása volt, amely Németország történelmi emlékeit gyűjtötte össze. Az 1819-ben indult vállalkozás új lendületet 1875-ben kapott, amikor Ausztia, illetve Theodor Sickel csatlakozott a szerkesztőséghez, és elkezdődött az I. Konrád és I. Henrik okleveleit tartalmazó kötetek szerkesztése.¹⁹ Ezt a munkát – Sickel több más tanítványával együtt – Fejérpataky is közről figyelhette, sőt bizonyos mértékig részt is vehetett benne. Sickel oklevélkiadással kapcsolatos módszerét teljes egészében elsajátította, és maga is alkalmazta. Ahogy Sickel I. Konrád és I. Henrik okleveleinek vizsgálatával a két császári kancellária működését felvázolta, úgy Fejérpataky Árpád-kori okleveleink feldolgozását követően egy monografikus művet jelentetett meg az Árpád-kori kancellária működéséről.²⁰ Nem volt tehát kérdés számára, hogy a középkori dokumentumok kiadásánál is Sickel módszerét követi. Így tett Gentilis bíboros iratainak kiadásánál is,²¹ és ezt a szabályzatot javasolta követendő példának minden oklevélkiadó számára.

Fejérpataky másik javaslata az 1885. évi kongresszuson egy paleográfiai iskola felállítása volt Magyar Történelmi Intézet néven. Ennek az intézetnek a működését külföldi példák, a francia École des Chartes és az osztrák Institut für Österreichische Geschichtsforschung mintájára képzelte el. Elsősorban könyvtárosok, levéltárosok képzésére lett volna alkalmas az intézmény, amelyben a gyakorlati oktatásnak sokkal nagyobb szerep jutott volna, mint az elméleti képzésnek. Ebből következett Fejérpataky harmadik javaslata: egy facsimile és egy pecsétgyűjtemény összeállítása. A facsimile gyűjteményben százötven-kétszáz darab oklevél közlését tervezte, hogy minden típusból és minden korszakból a hallgatók rendelkezésére álljon egy-egy darab.²²

Fejérpataky elképzelései végül nem valósultak meg. Egyedül oklevélkiadási szabályzatát használta egyre szélesebb körben a történészszakma, míg végül 1920-ban a Magyar Tudományos Akadémia kötelező ajánlásként a *Századok* című folyóiratban is megjelentette.²³ Paleográfiai iskola felállítására nem került sor, de Fejérpataky 1886-tól órákat kapott az egyetemen, 1887-től pedig a történelmi szeminárium vezető tanáraként a paleográfia oktatásának felelőse lett. Eleinte félévenként egy vagy két órát tartott kizárólag az oklevéltan témakörében, majd az 1895/1896. tanévtől, Horvát Árpád halála után címetani és pecsétani kurzusokkal bővült a kínálata, így egy félév során általában négy

19 MGH (1879-1884: 1–40).

20 FEJÉRPATAKY (1885b: 3–149).

21 MONUMENTA VATICANA (1885: CXIX).

22 FEJÉRPATAKY (1885a: 77–82).

23 SZABÁLYZAT (1919–1920: 22–24)

órája volt. Minden félévben megtartotta *Oklevéltani gyakorlatok* című kurzusát, amelyet 1893-tól két csoportra osztott, külön tartott órát a kezdők, és külön a haladók részére.²⁴ Ezeknek a kurzusoknak a célja az volt, hogy „a bennök résztvevők lehető sok eredeti oklevél másolása és fejtegetése által a középkori oklevelek nemeivel, jogi tartalmával, és így a középkor jogi életével mennél alaposabban megismerkedjenek.”²⁵ Bár a bölcsészkar szemináriumok szabályzata szerint egy kurzuson legfeljebb tizenöt fő vehetett részt, a Fejérpataky óráin résztvevők száma ennél nagyobb volt. Az 1902/1903. tanévben a magas látogatottság miatt az órákat meg kellett kettőzni. A 20. század elejéről fennmaradt tanári jelentések szerint a kurzus létszáma és a feldolgozott oklevelek száma évenként a következőképpen alakult:²⁶

	Hallgató	Oklevél
1901/02	37	114
1902/03	34	168
1903/04	30	154
1905/06	35	180
1906/07	38	242

1. táblázat: A Fejérpataky László óráin részt vevő hallgatók és a feldolgozott oklevelek száma

Az oklevelek magas számából látszik, hogy Fejérpataky az oktatás során a gyakorlatra helyezte a hangsúlyt. A hallgatónak a félév során önállóan kellett feldolgozni négy-öt oklevelet, ezeket Fejérpataky ellenőrizte és javította. Az órákon nem olvastak okleveleket, csak a bennük előforduló szakkifejezéseket, fogalmakat értelmezték, magyarázták. A történelmi szemináriumnak azonban – amelynek keretében ez a típusú munka folyt – nem volt saját oklevélgyűjteménye, és a Fejérpataky által 1885-ben javasolt facsimile gyűjtemény sem jelent meg. Fejérpataky így a Nemzeti Múzeum gyűjteményéből kölcsönözte ki az okleveleket. Az ötletet valószínűleg részben a francia École des Chartes módszere adta, amely a levéltárral egy épületben működött, és annak anyagát használta; részben pedig az is ide vezethette Fejérpatakyt, hogy a Nemzeti Múzeum levéltárának vezetőjeként meg kellett oldania az oklevelek feldolgozásának problémáját. Ezzel a módszerrel mindenki jól járt: a hallgatók

24 ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár, Egyetemi Levéltár, Tanrendek.

25 ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár, Egyetemi Levéltár, 102. Történelmi Szeminárium iratai, 1901/1902. tanév.

26 ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár, Egyetemi Levéltár, 102. Történelmi Szeminárium iratai.

eredeti, változatos okleveleket olvashattak, a Nemzeti Múzeum levéltárában pedig segédletek készültek az oklevelekhez.

Az oklevelek átírásához külön szabályzat nem készült, de Fejérpataky számára egyértelmű volt, hogy a Monumenta Germaniae Historica elvei szerint készítik el azokat. Az 1885-ben már részletesen kifejtett előírásokat tette kötelezővé diákjai számára is.²⁷ Ezek a következők voltak:

1. A tulajdonneveket betűhíven kellett átírni. Nagybetűvel csak a tulajdonneveket, a hónapneveket és a megszólításokat kell írni.
2. Az oklevél szövegét a humanista latin helyesírás szabályai szerint kell átírni, tehát az u és v betűket kiejtés szerint írták át, de az ae betűkapcsolat helyett írt e betűket megtartották. Az olyan szavakban, amelyekben j betű szerepelt, i betűt írtak helyette, az ij betűkapcsolatok helyett ii-t. Az y betűt viszont megtartották, ha az i betű helyén állt.
3. Az eredeti oklevelekben előforduló hibákat az átírásban nem javították, a tulajdonneveket jelző siglákat lábjegyzetben oldották fel.
4. A számokat az oklevél szerint írták át, tehát az eredeti oklevél után vagy római számokat, vagy arab számokat használtak, vagy betűvel írták ki a számokat.
5. A központosítást a korabeli hatályos helyesírás szerint kellett elkészíteni.

Ezeket összehasonlítva a Theodor Sickel által 1876-ban leírt megfigyelésekkel és oklevélkiadási javaslatokkal²⁸ azt találjuk, hogy a 2. és a 4. pont kivételével Fejérpataky szabályzata mindenben Sickel módszerét követi. Az említett két pontot valószínűleg azért tette még hozzá Fejérpataky, hogy hallgatóit egyértelmű utasításokkal lássa el, és a legnagyobb gondot okozó betűk, betűkapcsolatok átírásához segítségén adjon.

A hallgatók által készített átírások ma is megtalálhatók az oklevelek mellett.²⁹ Fejérpataky évi részletes jelentései alapján jól azonosítható, melyik tanuló milyen oklevéllel foglalkozott.³⁰

A tanítványok közül három, később igen jelentős karriert befutott személyt választottunk, hogy a Fejérpataky óráin olvasott okleveleket meg-

²⁷ FEJÉRPATAKY (1885a: 66–69).

²⁸ SICKEL (1876: 427–439).

²⁹ MNL OL, DL

³⁰ A jelentések megtalálhatók: ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár, Egyetemi Levéltár, 102. Történelmi Szeminárium iratai.

vizsgáljuk. Eckhardt Ferenc (1885–1957) a DL 40979, DL 50123, DL 41462, DL 41973, DL 49187 és DL 41618 számú oklevelet olvasta. Az oklevelek közül a DL 50123 számú oklevél 1906-ban kerül a Magyar Nemzeti Múzeum tulajdonába, és Eckhardt már 1906. december 21-én elkészítette az átírást.³¹ Fejérpataky az újonnan bekerült okleveleket nyilván legtehetségesebb diákjaira bízta, így rövid időn belül elkészült az új gyűjtemény feldolgozása is. Holub József (1885–1962) a következő oklevelek átírását készítette el: DL 40647, DL 40808, DL 41183, DL 41179, DL 41256, DL 42401 és DL 42598. Végül Hóman Bálint (1885–1951) a DL 40040, DL 49687, DL 40721, DL 40815, DL 41312, DL 49554, DL 49030, DL 41536, DL 41639, DL 42014, DL 42368, DL 50205 számú oklevelekkel dolgozott.³² Az oklevelek átírásainál mindenben követtek Fejérpataky utasításait. Két dologban tapasztalható csak bizonytalanság. A *j* betűk írásánál még sokszor használtak *j* betűt *i* helyett (pl. Eckhardt Ferenc a DL 50123 számú oklevélben Johanne alakot írt, vagy Holub József a DL 41183 oklevélben *judicist* írt *iudicis* helyett). Amiben következetes hibát mutatnak az átírások, az a *c* és *t* betű használata. Ebben az esetben ugyanis nem a Fejérpataky szabályzatában előírt humanista írásmódot követték, hanem vagy kiejtés szerint, vagy következtelenül, egyszer a humanista helyesírás szerint, egyszer kiejtés szerint írták át a szót. (Például Eckhardt a DL 50123 oklevélben *presencium* alakot használ, később azonban a *ratione, etiam* szavakat már nem hangzóhíven írja át. Holub és Hóman átírásaiban általában a kiejtés szerinti írásmód érvényesült). Az átírt oklevelekhez nem készült apparátus, csak rövid fejregesztát írtak hozzá a hallgatók, az oklevél külső leírását, lelőhelyét, esetleges kiadásait azonban már nem tüntették fel. Az oklevélátírások ma is az egyes oklevelek mellett találhatók, sok esetben az egyetlen mutató vagy segédlet az oklevél feldolgozásához.

Bár Fejérpataky ily módon sikeresen oldotta meg a hallgatók gyakorlati képzését, továbbra is fontosnak tartotta egy saját, csak a szeminárium tagjai által használt oklevél- vagy facsimilegyűjtemény beszerzését. Ezt sikerült is megvalósítani, amikor 1902-ben a vallás- és közoktatásügyi minisztérium Fejérpataky László kérésére megvásárolta Theodor Sickel oklevélgyűjteményét.³³ Sajnos nem maradt fenn jegyzék arról, hogy pontosan hány oklevelet

31 ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár, Egyetemi Levéltár, 102. Történelmi Szeminárium iratai, 1906/1907. tanév. Az oklevelek beazonosítása az MNL OL, DL adatbázisa alapján készült: www.hungaricana.hu/adatbazisok/a-kozepkori-magyarorszag-leveltari-forrasai, 2019. október 29.

32 ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár, Egyetemi Levéltár, 102. Történelmi Szeminárium iratai, 1906/1907. tanév. Az oklevelek beazonosítása az MNL OL, DL adatbázisa alapján készült: (www.hungaricana.hu/adatbazisok/a-kozepkori-magyarorszag-leveltari-forrasai).

33 ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár, Egyetemi Levéltár, 102. Történelmi Szeminárium 1901/1902. tanév iratai.

tartalmazott ez a gyűjtemény, és hogyan került Sickel tulajdonába. A gyűjteményt később valószínűleg Fejérpataky László is gyarapította, majd 1939-ben újabb három, Árpád-korból származó oklevéllel bővült.³⁴ Az oklevelek alapos vizsgálata talán választ adhat arra a kérdésre, hogy honnan kerülhettek egyes oklevelek a történelmi szeminárium birtokába. Ezt a vizsgálatot az alább közölt oklevelek esetében el is végeztük, és azt a következtetést lehetett levonni, hogy a tizenkét, 13. és 14. századi oklevél közül négy biztosan, egy vagy kettő pedig valószínűleg nem tartozott Sickel gyűjteményéhez.³⁵ A gyűjteményt egyébként csak az 1980-as évek végétől, az Egyetemi Levéltárba kerülése után nevezték el Theodor Sickelről, noha valószínűleg az okleveleknek csupán egy része származik tőle.³⁶ Sinkovics István 1987-ben írt tanulmányában még Fejérpatakyhoz köti a gyűjteményt, aki „mintegy 100 oklevelet gyűjtött össze egyetemi tanszéke részére vásárlás, ajándékozás által.”³⁷ Ezeket az okleveleket azonban Fejérpataky nem, vagy csak néha használta óráin, utódja Szentpétery Imre viszont annál gyakrabban adta diákjai kezébe őket. Részletes feljegyzéseket is készített arról, melyik oklevelet ki és mikor írta át, sőt néhány hallgató oklevélátírása is megmaradt.³⁸ Szentpétery mindben Fejérpataky módszereit követte, az oklevélátírások módszertana, szabályzata változatlan maradt a történelmi szeminárium 1949-ben történt megszüntetéséig.

Fejérpataky László volt tehát az egyetemen az, aki a történeti források kiadásának, a modern paleográfiának a módszertanát kidolgozta. Történészek generációit oktatta, akik azután az ő útmutatásait követve a történetírásnak egészen új irányzatát kezdték el megvalósítani. Fejérpatakynek köszönhetően a középkori források kiadásában is jelentős változások történetek, hiszen ő készítette el azt a szabályzatot, amelyet azután követendő mintának tekintett mindenki, és amely tulajdonképpen a mai forráskiadási szabályzataink irányelveit megszabja.

Fejérpataky nagyon fontosnak tartotta, hogy tanítványai eredeti okleveleket olvashassanak, ezért hozta létre azt az oklevélgyűjteményt, amelyet utóda, Szentpétery Imre is nagy haszonnal forgatott a középkori paleográfia oktatá-

34 ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár, Egyetemi Levéltár, 49. Középkori és koraiújkori oklevélgyűjtemény. Az oklevelek hátlapi feljegyzései, pecsétjei alapján lehet erre következtetni vö. a tanulmány végén közölt oklevelekhez csatolt megjegyzések.

35 ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár, Egyetemi Levéltár, 49. Középkori és koraiújkori oklevélgyűjtemény. Árpád-kori oklevelek: 1-3, 5.sz., valószínűleg nem tartozott a Sickel gyűjteménybe: 6., 7.sz.

36 Az oklevélgyűjteményt elsőként a KISS-SZÖGI-ÚJVÁRY (1988: 282) nevezi először Sickel-gyűjteménynek.

37 SINKOVICS (1987: 9).

38 ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár, Egyetemi Levéltár, 49. Középkori és koraiújkori oklevélgyűjtemény. Az oklevelek mellett palliumban megtalálhatók az oklevélátírások, a palliumon pedig felüntettek azoknak a hallgatóknak a nevét, akik foglalkoztak az oklevéllel az 1924/25. tanévtől kezdve.

sában, és amely végül a történelmi szeminárium megszűnése után az Egyetemi Levéltárba került. Bár a gyűjteménybe került okleveleket számos hallgató átírta, csak néhány oklevél jelent meg forráskiadványban, és vált mindenki számára elérhetővé. Tanulmányunk hátralévő részében a gyűjtemény 13. és 14. századi okleveleit tesszük közzé, a modern átírási szabályzatnak megfelelően.³⁹ Az oklevelek leírása után röviden megpróbáltuk rekonstruálni, hogy az oklevél milyen úton kerülhetett a gyűjteménybe, illetve kitértünk arra is, hogy hányan olvasták az okleveleket és mennyi hallgatói átírat maradt fenn róluk.

1.

[1263 v. 1264.] szeptember 19.

IV. Béla király elrendeli, hogy Ound-i Gergely és Sukuroud-i Izsép Ponith ispán ellen folytatott perében az okleveleket a kijelölt határnapon mutassák be.

Eredeti, hártya. Függő pecsétek nyomai.

Jelzet: Egyetemi Levéltár 1. (MNL OL, DF 250415.)

Kiadása: AUO VIII. 47.; KUBINYI (1867: 53–54).

Regeszta: RA 1393.sz.

A kiadási évét pontosította az oklevélben szereplő tisztviselők hivatalviselése alapján: KARÁCSONYI (1902: 100–101).

Az oklevél eredetileg a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárában volt, innen az Országos Levéltárba, majd 1939-ben csereként a Történelmi Szemináriumhoz került, azaz nem tartozott a Sickeltől megvásárolt gyűjteményhez. Hátlapján a „Pázmány Péter Tudományegyetem Történelmi Seminarium” feliratú bélyegző látható.

Az oklevelet mindig a második félévben írták át, tehát némi gyakorlat volt szükséges az olvasásához. Az 1941/1942., az 1942/1943. és az 1946/1947. tanévben dolgoztak vele a hallgatók, de egyetlen átírása sem maradt fenn.

Nos B(ela) Dei gracia rex Ungarie damus pro memoria, quod Gregorius de Ound et Isep de Sukuroud⁴⁰ pro se et pro cognatis eorum ac pro filiis Ebed coram nobis constituti contra Ponith comitem personaliter astantem exhibuerunt nobis

39 TRINGLI (2000: 23–40). A szabályzattól csak egy esetben tértünk el: a -ci, -ti szótag írásánál nem a humanista helyesírást, hanem a hangzókív elvet követtük, mivel a c és a t betű írása gyakorlatilag megkülönböztethetetlen az oklevelekben.

40 'Sokoró' (Győr m.) GYÖRFFY II (1987–1998: 623624).

litteras sub pendentibus sigillis venerabilium patrum Ph(ilippi) Strigoniensis archiepiscopi⁴¹ et Symragdi⁴² archiepiscopi Kolocensis⁴³ ac aliorum barronum nostrorum et barronum regis Stephani karissimi filii iudicium per nos et per regem Stephanum deputatorum super facto⁴⁴ possessionum suarum confectas, quibus infrascriptis cum iudicium proferre voluissemus inter partes, idem Ponit comes respondit, quod ipse haberet litteras predictorum venerabilium patrum et barronum sub eisdem sigillis, per quas predictas litteras per Gregorium de Ound et Isep de Sucuroud exhibitas posset infringere seu anichilare. Super quo decernimus,⁴⁵ quod in quindena beati Michaelis predictus Ponith litteras predictas, que⁴⁶ barronum nostrorum et barronum regis Stephani, quas dixit se habere, coram nobis exhibere debeat occasione qualibet non obstante, eodem eciam die predicti Gregorius et Isep litteras suas coram nobis exhibitas similiter exhibere debeant coram nobis, ut visis ipsis litteris exutraque parte exhibitas et tenoribus earundem perlectis iudicium debitum proferamus inter partes. Quia contra magistrum Farcasium⁴⁷ prepositum Albensem,⁴⁸ vicecancellarium aule nostre per Ponith comitem fuit suspicio, presentes litteras sigillis barronum nostrorum, videlicet magistri L(aurencii) iudicis curie nostre, comitis Musuniensis,⁴⁹ Moys magistri thavarnicorum incliti ducis Bele karissimi filii nostri, comitis Symigiensis et Worosdiensis⁵⁰ et Erney⁵¹ bani comitis Nitriensis⁵² fecimus sigillari. Datum iuxta Danubium prope Sanctum Iohannem⁵³ quinto die octavarum nativitatis beate⁵⁴ Virginis.

2.

[1284–1285 k.]

Szatmári bírák László királynak jelentik, hogy parancsa ellenére Ehte fia Mykou nem adta vissza Abraam mester árváinak Sunkad nevű földjét.

41 Tűrje nb. Ivanchin fia Fülöp esztergomi érsek 1262–1272 vö. ZSOLDOS (2011: 81).

42 Symaragdi **KUBINYI**

43 Smaragd nb. Smaragd fia Smaragd kalocsai érsek 1257–1265 vö. ZSOLDOS (2011: 85).

44 facti **KUBINYI**

45 decrevimus **KUBINYI**

46 *que* hiányzik **ÁUO**

47 Sm. **ÁUO**

48 Bejc nb. Farkas fehérvári prépost, alkancellár 1262–1268 vö. ZSOLDOS (2011: 111).

49 Kemény fia Lőrinc országbíró 1262–1265, mosoni ispán 1263, 1264 vö. ZSOLDOS (2011: 31; 170).

50 Mojs fia Mojs hercegi tárnokmester 1260–1265, somogyi ispán 1260–1267, varasdi ispán 1260–1264 vö. ZSOLDOS (2011: 193; 221).

51 Ernei **ÁUO**

52 Ákos nb. Erdő fia Ernye nyitrai ispán 1263–1267 vö. ZSOLDOS (2011: 175).

53 'Szentiván' (Győr m.) GYÖRFFY II (1987–1998: 625–626).

54 beati **ÁUO**

Hártya, hátlapján zárópecsét darabja. Hátlapján korabeli írással:

Domino regi super facto terre Sunkad vocate.

Jelzet: Egyetemi Levéltár 2. (MNL OL, DF 250417.)

Fényképmásolata: MNL OL, DL 105231. (Ernst-gyűjtemény 4.)

Regeszta: PITI–NEUMANN–C.TÓTH (2010: 43). 3. sz.

Az oklevél hátlapján a „Pázmány Péter Tudományegyetem Történelmi Seminarium” feliratú pecsét szerepel, az oklevél tehát 1921 után került a gyűjteménybe, valószínűleg az előző oklevéllel együtt 1939-ben. Nem maradt feljegyzés arról, hogy ki és mikor írta át az oklevelet a hallgatók közül.

Excellentissimo domino eorum Ladislao Dei gracia illustri regi Hungarie Houdus, Mykael, magister Thomas et Myke filius Mykael iudices provincie ex ipsius gracia deputati de Zotmar in Domino cum perpetua fidelitate. Cum per vestras litteras nobis dedissetis in mandatis, ut super faciem terre⁵⁵ pupilli magistri Abraam Sunkad⁵⁶ vocate, quam Mykou filius Ehte detineret potencialiter, personaliter accederemus et iuxta veteres metas secundum continenciamstrarum litterarum reambulando ipsam terram dicto pupillo statueremus ab omni iurisdiccione et potestate predicti Mykou ipsam possessionem⁵⁷ villam penitus exhimendo. Nos igitur vestro mandato satis facere cupientes, ut tenemur, ad faciem predictae terre personaliter accessimus et ipsam terram per veteres metas reambulando comite Mykou prenotato contradiccione non existente predicto pupillo statuimus, ad ultimum vero facta ipsa statucione pretaxatus comes Mykou edificia et agriculturas in preiudicium ipsius pupilli comparavit vestrum preceptum contumaciter omittendo, que omnia dirigimus vestre maiestatis ad examen. Quicquid autem vestre maiestati videbitur faciendo super premissis⁵⁸ nobis rescribatis. Datum in Zalaka⁵⁹ feriarum quarta proxima post festum beati Iacobi apostoli.⁶⁰

⁵⁵ Utána áthúzva *pulli*

⁵⁶ 'Sonkád' (Szatmár m.) CSÁNKI I. (1890–1941: 485).

⁵⁷ sor fölé beszúrva: *possessionem*

⁵⁸ sor fölé beszúrva: *super premissis*

⁵⁹ '(Máté)Szalka' (Szatmár m.) CSÁNKI I. (1890–1941: 485).

⁶⁰ 'Július 25. utáni szerda'

3.

1279. június 25.

Miklós bán átírja László király oklevelét, amelyben Pousa comest és testvérét, Gueche mestert és népeiket kiveszi a kőrösi ispán joghatósága alól, és a szlavón bán hatósága alá helyezi.

Eredeti, hártya. Függő pecsét zsinórja.

Jelzet: Egyetemi Levéltár 3. (MNL OL, DF 250416.)

Miklós nádor oklevelének kiadása: SMICIKLAS VI (1908: 308–309)., CD VII.5. 594–595.

László oklevelének kiadása: CD VII.5. 593–594., SMICIKLAS VI. (1908: 307–308).

László oklevelének regesztája: RA 2991. sz.

Fejér György szerint az oklevél Jankovich Miklós gyűjteményében található, Smiciklas szerint pedig a Nemzeti Múzeum Levéltárában volt, a Jankovich-gyűjteményben. Szentpétery kiadványa szerint ugyanakkor az ELTE BTK Történelem Segédtudományi Tanszék gyűjteményében található. Valószínűnek látszik tehát, hogy az oklevél Jankovich Miklós tulajdonából először a Nemzeti Múzeum Levéltárába, majd onnan az Országos Levéltárba, végül a másik két Árpád-kori oklevéllel együtt 1939-ben a Történelmi Szeminárium gyűjteményébe került.

Ezt megerősíti, hogy mindössze két hallgató írta át, az egyik az 1941/1942. tanév első félévében, a másik pedig az 1946/1947. tanév második félévében. Egyik átírás sem maradt ránk.

Nicolaus⁶¹ banus tocius Sclavonie omnibus Christi fidelibus presentes litteras inspecturis salutem in omnium Salvatore. Ad universorum noticiam harum serie volumus pervenire, quod Pousa comes et magister Geuche frater eiusdem ad nostram accedentes presenciam exhibuerunt nobis privilegium Ladislai incliti regis Ungarie super quibusdam libertatibus collatum et confectum petendo cum instantia, ut ipsum privilegium acceptare et tenorem eiusdem nostro privilegio dignaremur confirmare. Cuius tenor talis est:

Ladislaus Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Bosnie,⁶² Servie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie Bulgarieque rex omnibus Christi fidelibus tam presentibus, quam futuris salutem in salutis largitore. Ad universorum noticiam harum serie volumus pervenire, quod nos consideratis gratuitis⁶³ et meritoriis serviciis

61 Gutkeled nb. István fia Miklós szlavón bán 1278–1279 vö. ZSOLDOS (2011: 47).

62 Rame CD

63 gratiosis CD

fideliū nostrorū comitis Pouse et magistri Gueche fratris sui, que nobis in etate tenera constitutis in diversis expedicionibus nostris cum omni fidelitate inpenderunt et nobis semper in fervore⁶⁴ solite fidelitatis adhererunt tempore discriminis variantibus et disturbantibus baronibus regni nostri, propter quod universi populi ipsorum in regno Sclavonie constituti per continuos insultus et bello intestino baronum inter se dimicantium destructi fuerant penitus et dispersi, volentes eos regio prosequi cum favore eosdem comitem Pousam et magistrum Guechem ac universos populos ipsorum in Crisiensi et Symigiensi comitatibus, videlicet ultra Drawam in Vrbouna⁶⁵ et Charaburda in Rathina⁶⁶ existentes a iudicio et iurisdiccione comitis Crisiensis⁶⁷ pro tempore constituti in omnibus et per omnia de speciali gracia perpetuo duximus eximendos, reservantes seu relinquentes eos dumtaxat iudicio bani tocius Sclavonie, qui similiter fuerit pro tempore constitutus. Quare volumus et bano tocius Sclavonie ex⁶⁸ tempore constituto precipiendo mandamus, quatenus eosdem comitem Pousam et Guerchem fratrem eius ac predictos populos eorum contra quoslibet in nullo articulo sive causa per officialem suum, scilicet Crisiensem pro tempore constitutum dimittat iudicari, sed suo tantum modo examini eosdem reservet de cetero quocienscumque expedierit iudicandos, ut igitur series huiusmodi specialis gracia per nos eisdem et eorum populis concessa perpetuo perseveret, presentes concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus discreti viri magistri Nicolai⁶⁹ aule nostre vicecancellarii, dilecti et fidelis nostri anno Domini Mo CCo LXX nono Idus Iulii regni autem nostri anno septimo.

Nos igitur una cum nobilibus regni Sclavonie, qui tunc nobiscum adherant, attendentes meritoria servicia eorundem Pouse et fratris sui, que domino regi inpenderunt, licet maiora mereri debuissent, dictum privilegium domini regis non abrasum, non cancellatum, non in aliqua sui parte viciatum ratum habentes et acceptum et de verbo ad verbum presentibus insertum auctoritate presencium confirmamus. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes concessimus litteras sigilli nostri munimine roboratas. Datum in Tetun⁷⁰ in generali congregacione tocius regni Ungarie in festo sancti Iacobi apostoli anno gracia Mo CCo septuagesimo [nono].

64 *in fervore* hiányzik **CD**

65 Vrbouna **CD**; Orbova (Pozsega m.), ma 'Vrbova' Horvátországban.

66 Charaburda Rathina **SMICKLAS**; Rathina (Körös m.) ma 'Rasinja' (Apajkeresztúr) Horvátországban.

67 *utána existens* **CD**

68 *pro* **CD**

69 Kán nb. László bán fia Miklós fehérvári prépost, alkancellár 1278–1279 vö. ZSOLDOS (2011: 112).

70 Tetun **SMICKLAS**; **CD**

4.

1306. szeptember 22.

A nyitrai káptalan előtt Ruh fia Domonkos fia Ruh átadja Hont megyei Varbók, Litva és Kernye nevű birtokának felét Halald fia Jakabnak és fiainak.

Eredeti, hártya. Függő pecsét helye. Alsó részén ABC chirographum. Díszes kezdőbetű. Hátlapján korabeli felirattal: super donacione possessionum Vrbouk, Lytua et Kerenen.

Jelzet: Egyetemi Levéltár 4. (MNL OL, DF 250515.)

Kiadása: REG.SLOV. I. 197.

Regeszta: AOkl. II. 73. sz.

Györffy György 1987-ben megjelent kiadványában a jelzete még 1. szám.⁷¹ Györffy munkájához az anyaggyűjtést az 1950-es évek elején kezdte meg, valószínűleg akkor még nem sorolták be a korábban létrejött gyűjteménybe az Országos Levéltártól 1939-ben megszerzett okleveleket, így annak ez volt az első darabja. Vincent Sedlák 1980-ban megjelent művéhez nem tudta eredetiben megnézni, mert akkor az oklevél lappangott. Ma azonban az eredeti példánya a levéltárban megtalálható. Hátlapján a Történelmi Seminarium pecsétje látható, tehát 1921 előtt került a gyűjteménybe.

Az oklevelet először Vargha Izabella írta át az 1924/1925. tanév első félévében, ezután majdnem minden félévben készült róla egy átírás egészen az 1941/1942. tanévig. Az 1937/1938. tanévben Fügedi Erik írta át az oklevelet. Az oklevélről László József átírása maradt fenn.

Universis Christi fidelibus presens scriptum inspecturis capitulum ecclesie Nitriensis salutem in Domino sempiternam. Ad universorum noticiam harum serie volumus pervenire tam presentibus, quam futuris, quod Ruh filius Dominici filii Ruh ad nos accedens propria in persona proposuit oraculo vive vocis, quod cum comes Iacobus filius Halald ac filii sui in proxima lynea⁷² consanguinitatis sibi dignoscantur pertinere et eidem multa genera caritatis exhibuissent indefesse, ea propter dimidietates trium possessionum suarum Vrbouk,⁷³ Lytua⁷⁴ et Kerenen⁷⁵ nuncupatarum cum omnibus utilitatibus et

⁷¹ GYÖRFFY III. (1987: 207; 216; 262).

⁷² lynea REG.SLOV.

⁷³ 'Varbók' (Hont m.) Györffy III. (1987: 262–263).

⁷⁴ 'Lit(a)va' (Hont m.) Györffy III. (1987: 216–217).

⁷⁵ 'Kernye' (Hont m.) Györffy III. (1987: 207).

pertinenciis universis earundem dimidietatum porcionum tam ratione dotis et rerum parafarnalium domine Elysabeth relicte ipsius Ruh, quam eciam pretexto quarte domine Margarete coniugis eiusdem comitis Iacobi filii Halald⁷⁶ filie prenominati Ruh prefatis comiti Iacobo et filiis suis, videlicet Georgio, Gregorio, Petro et Nicolao dedit, donavit, contulit et assignavit in perpetuum possidendas semper et habendas. Si vero sibi mori contingat, ex tunc residuas porciones, quas sibi duxerat servandas, eodem modo ipsi comiti Iacobo et filiis suis prehabitis reliquit⁷⁷ possidendas iure perpetuo semper et habendas. In cuius rei memoriam et perpetue stabilitatis incrementum presentes litteras concessimus sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus discreti viri magistri Clementis lectoris ecclesie nostre in festo beati Mauricii anno Domini Mo CoCoCo sexto.

5.

1327. augusztus 17.

Péter fia Tamás közjegyző előtt bolognai polgárok eladnak egy föld-részt és egy kertet.

Eredeti, pergamen. Közjegyzői jel. Hátlapján korabeli írással: emptio orti de vignole.

Jelzet: Egyetemi Levéltár 5. (MNL OL, DF 250418.)

Az oklevél a gyűjtemény különleges darabja, hiszen azon ritka kivételek közé tartozik, amelyeknek semmilyen magyar vonatkozása nincs. Hátlapján a Történelmi Seminarium feliratú pecsét látható, tehát még 1921 előtt került a szemináriumhoz. Az oklevél átírásainál az olvasható, hogy az oklevelet a művészettörténeti gyűjteményből vették át. Elképzelhető tehát, hogy nem tartozott Sickel oklevelei közé, más egyetemi gyűjtemény része volt. Az oklevelet először az 1930/1931. tanév első félévében írták át, majd utána többször előfordult, utoljára pedig az 1941/1942. tanévben használták. Elkészült átírás nem maradt fenn róla.

In Christi nomine Amen. Anno ab eius nativitatis millesimo trecentesimo vigesimo septimo indicione decima die decimoseptimo mensis Augusti cum domini Petrus filius quondam domini Hugolini de Sabatinis et Petrus filius quondam domini Petri Amadoris Blanchiti cives Bononenses vendiderint

⁷⁶ Halad **REG.SLOV.**

⁷⁷ reliquet **REG.SLOV.**

domino Francisco filio quondam domini Alberti de Sero de Parma peciam unam terre aratam atque ortum cum una domo cupata, inbalchione, curia et puteo constructis et edificatis ibidem posita in guardia civitatis Bononiensis in strata sancti Donati et loco dicto vignole iuxta dominum Toresanum de Lecariis, iuxta dominum Manfredinum domini Cetolini de Calana et iuxta stratam publicam. Et ipsam peciam terre cum omnibus suis iuribus atque pertinenciis se ipsius emptoris nomine constituit, possidet donec ipsius orti suarumque pertinenciarum posse acciperet, corporali dans ei omnimodam licen[ci]am ex tunc accipiendi auctore propria et eciam retinendi eandem, ut patet ex inscripto vendicionis huiusmodi mei Thome notarii manu scripto. Idem dominus Franciscus tam auctoritate propria, quam ex licencia per vendicione huiusmodi sibi tradita et concessa ingressus sunt tenuti et corporali posse ipsius pecie terre et pertinenciarum eiusdem eundo per ipsam peciam terre ac de frondibus erba et glebis ipsius in manibus accipiendo, intrando et exeundo domini predictam eiusque hostia claudendo et aperiendo dictus atque protestans se illam cum suis iuribus atque pertinenciis universis, nedum corpore atque animo possident. Actum in dicta pecia terre sub porticu dicte domus presentibus domino Guidonis et Benvenuto Stolin capelle sancti Georgii de Idozali Bononiensis et Masimo Dominici de capella sancti Egidii testibus ad hoc vocatis. Ego Thomas Petri Tranchedi auctoritate imperiali condam notarius preteritus interfui atque rogatus publice scripssi.

6.

1350. január 18.

Péter fia Tamás líptói és körösi ispán Kozma fia Dénes perét Egyed fia Tamás ellen elhalasztja.

Eredeti, papír. Hátlapján kerek zárópecsét nyoma. Hátlapján egykorú írással: pro Dyonisio filio Cozme contra Thomam filium Egidi ad feriam secundam proximam post quindenis festi sancti Anthoni prorogata.

Jelzet: Egyetemi Levéltár 6. (MNL OL, DF 250419.)

Regeszta: AOkl. XXXIV. 56. sz.

Az oklevél hátlapján a „Történelmi Seminarium” feliratú pecsét látható, tehát még 1921 előtt került a gyűjteménybe. Volt egy hasonló tartalmú, ugyanaznap kiadott oklevél a Nemzeti Múzeum Vég hely Dezső gyűjteményében (MNL OL, DL 41130.). Fejérpataky László több oklevelet olvastatott hallgatóival ugyanezen gyűjteményből, tehát előfordulhat, hogy ez az oklevél is onnan került a szeminárium gyűjteményébe.

Az oklevelet először az 1924/1925. tanév első félévében írták át, utoljára pedig az 1937/1938. tanévben. Átírása nem maradt fenn.

Nos magister Thomas filius Petri comes Liptoviensis et Crisiensis⁷⁸ damus pro memoria, quod tamen Dyonisius filius Cosme⁷⁹ feria secunda proxima post festum beati Anthoni⁸⁰ iuxta continenciam priorum litterarum nostrarum contra Thomam filium Egidi movere habebat coram nobis, scilicet quia quindecimus erat terminus ac predictus Thomas non venit neque misit, ideo propter maioris iusticie evidenciam ad quindenas datarum presencium⁸¹ duximus prorogandam. Datum in termino predicto anno Domini Mo CCCo Lmo.

7.

1351. április 24.

Tamás országbíró Petrikó fia Miklósnak adományozza a Zsolna melletti Zavadi birtokot, és kiváltságokat ad a letelepedőknek.

A Eredeti, szakadozott, foltos hártya.

Jelzet: Egyetemi Levéltár 7. (MNL, OL DF 250420.)

B 1714. évi hiteles másolat Zsolna város levéltárából.

Jelzet: MNL OL, DF 282011. (Palásthy család lt.)

C 1714. évi hiteles másolat Zsolna város levéltárából.

Jelzet: MNL OL, DF 268740. (Závodszyk család levéltára)

Regeszta: TÓTH (2001: 89). 64. sz.

A hitelesítő záradékok szerint az oklevél Zsolna város levéltárában volt a 18. században. Jelenleg Zsolna város levéltárában nem található ilyen tartalmú oklevél. Nagyon valószínű, hogy az Egyetemi Levéltárban lévő példány volt egykor Zsolna város levéltárában, mert a két fennmaradt hiteles átírásban lévő hiány ugyanazon a helyen található, ahol az eredeti példányban is hiány van. Milyen úton került Zsolna város levéltárából Theodor Sickel vagy más tulajdonába az oklevél, nem tudjuk. Az oklevél hátlapján nem található pecsét, ami arra utalna, hogy a Történelmi Szeminárium gyűjteményébe tartozhatott-e.

78 Gönyői Tamás lipói ispán (1338-1350), kőrösi ispán (1349-1350). vö. ENGEL I. (1996: 150).

79 Tohne **AOkl.**

80 '1350. január 18.'

81 '1350. február 1.'

Az oklevéllel kapcsolatban nem maradt fenn semmilyen jegyzet arról, hogy ki foglalkozott vele az órákon, és ki készített róla átirást.

[N]os Thomas⁸² iudex curie excellentissimi et magnifici principis domini Lodovici Dei gracia incliti regis Hungarie memorie commendantes tenore presencium significamus, quibus expedit universis, quod nos considerantes et intuentes honestatem et huminitatis discrecionem Nicolai filii Petriconis civis de Selna,⁸³ volentes eciam domus et possessiones sub nostro nunc honore existentes, prout de iure tenemur, populosas efficere ac multitudine populorum decorare, eidem Nicolao filio Petriconis de [Selna ipsius]que heredibus et successoribus villicacionem possessionis [Zavoda⁸⁴ nuncupate] et prope civitatem [Selna] habite sub metis et terminis, sub quibus eadem po[ssessio] Zavoda vocata ab antiquo dignoscitur fore⁸⁵ limitata seu cir[cumdata cum] omnibus utilitatibus et pertinenciis suis⁸⁶ universis secundum iura et consuetudinem ... seu iuxta morem predictae civitatis Selna dedimus et contulimus regia et nostra auctoritate mediante perpetuo possidendam, tenendam et conservandam. Ceterum⁸⁷ dedimus eidem Nicolao suisque heredibus et successoribus universis in eadem villicacione sub aratro suo agros in Orlyk⁸⁸ sitos⁸⁹ bene ad medium laneum colendos. Praeterea volumus, ut idem Nicolaus laneos possit facere plantari et ordinari et de eisdem laneis, quos scilicet plantaverit ac ordinaverit, ipsi Nicolao et suis heredibus septimum laneum commisimus serviendum. Item damus dicto Nicolao suisque heredibus et successoribus medium⁹⁰ molendinum nostrum et medium molendinum aliud in fluvio Selna in metis suis construendum cum una libera thaberna⁹¹ cum quatuor operatoribus mechanicis, videlicet pistore, fabro, sutore et carnifice libere ad habendum, item liberam piscaturam, libera prata eidem necessaria ad possidendum. Item donamus universis hominibus in ipsam possessionem venientibus a die adventus ipsorum sedecim annos libertatem eomodo, ut nullo debito seu censu medio tempore teneatur, qua libertate exspirata de singulis laneis singulas marcas, videlicet in festo sancti Georgii martiris mediam, [pro festo sancti Michaelis archangelis similiter]

82 Szécsényi Tamás országbíró (1349-1354) vö. ENGEL I. (1996: 7).

83 'Zsolna' (Trencsén m.) CSÁNKI IV. (1890–1941: 83–84).

84 Valószínűleg a Zsolnától nyugatra található Zavodi (Szentistvánpaták) településről van szó Trencsén megyében. CSÁNKI IV. (1890–1941: 213).

85 fore dignoscitur **B**, fore hiányzik **C**

86 suis hiányzik **B**

87 Demum **B**, **C**

88 Orlik **B**, **C**

89 siccus **C**

90 idem **C**

91 Thaberna **B**

mediam nobis solvere teneantur, de aliis vero fatigationibus omnibus pure et simpliciter sint exempti. Item comitem eorum in tribus terminis per annum, videlicet in festo Pasce Domini ac in festo nativitatis Domini, necnon in festo ecclesie⁹² patroni comitem eorum videant muneribus secundum ipsorum facultatem. In cuius donacionis memoriam perpetuamque firmitatem presentes litteras nostras pendentis et autentici sigilli nostri munimine roboratas eidem Nicolao filio Petriconis duximus [concedendas.] Datum Bude in festo beati Georgii martiris anno Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo primo.

8.

1356. május 18.

László csázmái prépost előtt Árokkeszisar László fia Gergely egyezséget köt Káldi János fia Domonkossal és Ivánka fia Péterrel Zala megyei birtokok ügyében.

Eredeti, papír. Hátlapján kerek zárópecsét töredéke. Hátlapján egykorú írással: Pro Anthonio et Iohanne filiis Ladislai contra Gregorium et Thomam filios Ladislai super iudiciaria in quindenis reversionis predictorum Anthonii et Iohannis de exercitu regio fienda in Huzyutot presente testimonio capituli Castriferrei fiendo et superolucionem trium marcarum in octavas festi nativitatis beati Iohannis baptiste in dicto capitulo Castriferrei facienda ac aliis factis compositionalibus.

Jelzet: Egyetemi Levéltár 8. (MNL OL, DF 250421.)

Regesza: AOkI. XL. 307. sz.

Az oklevél hátlapján a „Történelmi Seminarium” pecsét látható, tehát 1921 előtt került a gyűjteménybe.

Az oklevelet tizenkét hallgató is átírta az 1924/1925. tanév és az 1949/1950. tanév között. Az átíró hallgatók közt szerepel Fekete Nagy Antal, Ila Bálint, Ember Győző és Kubinyi András is. Az oklevélről egy átírás is fennmaradt, Schmidt Olgától. Az átírást azonban több helyen piros tollal korrigálták, valószínűleg Szentpétery Imre javította.

Nos Ladislaus prepositus ecclesie Chasmiensis, comes capelle et secretarius cancellarius domini Lodovici Dei gracia regis Hungarie damus pro memoria,

92 *ecclesie* sor fölé beszúrva A

quod Gregorius filius Ladislai de Arukkezisar⁹³ pro se personaliter et pro Thoma fratre suo carnali cum procuratoriis litteris capituli Castriferrei ab una, item Dominicus filius Iohannis et Petrus filius Iuanka pro Anthonio et Iohanne filiis Ladislai de Kald⁹⁴ cum procuratoriis litteris eiusdem capituli parte ab altera coram nobis comparentes in facto subscripto sunt confessi dictas partes se taliter concordasse, ut secundumque boni viri communes inter partes arbitri fuissent, sic predicti Anthonius et Iohannes filii Ladislai centesimo se nobilibus, scilicet quilibet eorum quinquagesimo se apud ecclesiam sancti Michaelis archangeli⁹⁵ de Hozyutouth⁹⁶ presente testimonio predicti capituli per ipsos Anthonium et Iohannem filios Ladislai adducendo, quod per ipsum capitulum ad id transmitti presentibus postulamus in quindenis reversionis predictorum Anthonii et Iohannis filiorum Ladislai de exercitu regio proxime movendo fiende super eo, ut ipsi domos prefatorum Gregorii et Thome in possessione Tormasfyues habitas non fecissent concremari ac possessionum ipsorum utilitates aliquas contra legitimam prohibitionem potencialiter uti non fecissent et⁹⁷ usi non fuissent sacramentum prestare tenerentur ipsamque possessionem Tormasfyues et possessiones Markfeulde⁹⁸ ac Uk⁹⁹ vocatas in comitatu Zaladiensi habitas, que ipsis Gregorio et Thome de iure attinerent iuxta veras litteras privilegiales dictarum Gregorii et Thome ipsis Gregorio et Thome, prout eis pertinerent possidere, dicti filii Ladislai de Kald remisissent et eorum procurator predictos remisit coram nobis iure perempniali, que eciam filii Ladislai de Kald tres marcas compoti Zaladiensis ... in¹⁰⁰ denariis pro tempore currentibus¹⁰¹ et partim in estimacione denarios valente in octavis festi nativitatis beati Iohannis baptiste affuturis¹⁰² in dicto capitulo Castriferrei pretactis Gregorio et Thome solvere tenerentur, numquam sine voluntate ipsorum Gregorii et Thome aliquam utilitate possessionum et porcionum¹⁰³ possessionariarum¹⁰⁴ predictorum Gregorii et Thome uti et percipi facere audentes. Litteras eciam inquisitorias, causales gravatoriasque quaslibet inter partes hactenus confectas preter prohibicionales et compositionales

93 'Árokköz' (Vas m.) CSÁNKI II. (1890–1941: 733).

94 'Káld' (Vas m.) CSÁNKI II. (1890–1941: 761).

95 *sancti Michaelis archangeli* sor fölé beszurva

96 'Hosszutót' (Zala m.) CSÁNKI III. (1890–1941: 62).

97 *uti non fecissent et* sor fölé beszurva

98 'Márkfölde' (Zala m.) CSÁNKI III. (1890–1941: 81).

99 'Uk' (Zala m.) CSÁNKI III. (1890–1941: 120).

100 *Zaladiensis ... in* sor fölé beszurva, kihúzva *marcarum*

101 *utána* kihúzva *partim in denariis*

102 '1356. július 1.'

103 *utána* kihúzva *ipsorum*

104 *utána* kihúzva *aliquarum*

ac perpetuales earum litteras cassas et viribus carituras commiserint partes coram nobis. Hoc expresso, quod si dicti filii Ladislai in solvendo predictas tres marcas prefatum terminum preterirent, tunc ipsi contra partem alteram in duplo dictarum trium marcarum convincebatur eo facto sic eciam, quod si comes vel vicecomes Zaladiensis ratione predictae cause aliquam pecunie quantitatem ab ipsis Gregorio et Thoma exigere vellet, tunc ipsi Gregorius et Thomas nil penitus ad hoc solvere et dare tenerentur, prout partes premissa omnia coram nobis ordinarunt. Datum in Vissegrad decimo octo die octavarum festi beati Georgii martiris anno Domini Mo CCCo Lmo sexto.

9.

1370. szeptember 29.

László nyitrai püspök elismervényt ad Sárosdi Péter fia Jánosnak, Benedek bán káplánjának az átadott Újvár vár tartozékairól.

Eredeti, papír. Hátlapján rányomott, kerek pecsét töredéke. Hátlapján 18. századi tartalmi összefoglaló.

Jelzet: Egyetemi Levéltár 9. (MNL OL, DF 250422.)

Az oklevél hátlapján a Történelmi Seminarium elmosódott, halvány pecsétje látható, tehát az oklevél 1921 előtt került a gyűjteménybe.

Az oklevél a következő három oklevéllel együtt Himfi Benedek bán tevékenységéhez köthető. A Döbrentei Himfi család oklevelei a herceg Batthyány család levéltárába kerültek. Itt külön kezelték őket Heimiana néven. A második világháború végén azonban a levéltár egy része megsemmisült, néhány darabját pedig a Batthyány család tagjai Ausztriába vitték, ahonnan azóta sem kerültek elő.¹⁰⁵ A *Heimiana*-nak nevezett oklevélegyüttes nagy része is lappang valahol jelenleg. A következő négy oklevél tartalmilag a Himfiak levéltárához tartozik. Az oklevelet tizenhárom hallgató írta át, az 1924/1925. tanév és az 1942/1943. tanév között. Egy névtelen átírása is fennmaradt.

Nos Ladislaus Dei et apostolica gracia ecclesie Nitriensis episcopus universis noticiam harum serie habere volentibus significamus, quod cum nos anno Domini Mmo CCCmo LXXmo in festo videlicet beati Michaelis archangeli ex mandato regie maiestatis castrum Vywar¹⁰⁶ vocatum occupassemus, magister Iohannes filius Petri de comitatu Zaladiensi, nobilis

¹⁰⁵ HORVÁTH (2010: 117).

¹⁰⁶ 'Holics' (Nyitra m.) GYÖRFFY IV. (1987–1998: 481–482).

de Sarusd,¹⁰⁷ tunc capellanus magistri Benedicti bani¹⁰⁸ castri prenotati nobis modo infrascripto assignare curavit veluti homini regio, quod in dicto castro rolada cum XII curribus et due tunelle vini, ex quarum altera modicum¹⁰⁹ perbiberant, existerunt ac possessiones dicti castri, prout nobis dispensator provincie ipsius castri, necnon villici conscienciose retulerunt, LXXXta iobagionibus augmentasset. In cuius rei testimonium idem magister Iohannes¹¹⁰ presentes a nobis dari postulavit, quasquidem eidem concessimus communi iusticia suadente. Datum¹¹¹ die et loco prenotatis.

10.

1372. október 9.

Lajos király utasítja Himfi Benedeket, hogy Gál fia László bányát tartalmazó birtokát vegye el, és egy hasonló értékű birtokot adjon neki a királyi birtokok közül.

Eredeti, papír. Kőralakú kis zárópecsét darabjai. A pecsét alatt: relacio Georgii Zudar. Külzet: Fideli suo magistro Benedicto quondam bano comiti Temesiensi.

Jelzet: Egyetemi Levéltár 10. (MNL OL, DF 250423.)

Az oklevél hátulján a Történelmi Seminarium elmosódott, halvány pecsétje látható, tehát az oklevél 1921 előtt került a gyűjteménybe. Az oklevél tartalma szerint a Döbrentei Himfi család levéltárába tartozik.

Az oklevelet az 1926/27. tanév és az 1949/1950. tanév közti időszakban öt hallgató írta át, az utolsó átírója Fügedi Erik volt. Átírása Koch Istvántól maradt fenn 1905-ből.

Lodovicus Dei gracia rex Hungarie, Polonie, Dalmacie etc. fidelitati vestre mandamus, quatenus illam possessionem Ladislai filii Galli, in qua montaria existit, occupetis pro nobis et pro eadem equivalentem de possessionibus nostris in valore sibi assignetis interim possidendam quousque ubicum tractabimus facto de premissis. Datum Posonii sabbato proximo post festum beati Francisci confessoris anno Domini Mo CCCo LXXo secundo.

107 'Sáros(d)fő' (Zala m.) CSÁNKI III. (1890–1941: 100).

108 Himfi Benedek temesi és csanádi ispán (1371-1375) ENGEL I. (1996: 203).

109 Utána áthúzva *pb*

110 *Iohannes* sor fölé beszűrve

111 Utána áthúzva *in Vywar*

11.

1377. május 30.

I. Lajos király meghagyja Szepesi Jakab országbírónak, hogy a Volyai János fia Jakab ügyében hozott ítéletet azonnal hajtsa végre.

Eredeti, papír. Rányomott pecsét darabjai. A pecsét alatt: commissio domini regis et relacio Petri bani. Hátlapján újkori írással rövid tárgymegjelölés.

Jelzet: Egyetemi Levéltár 11. (MNL OL, DF 250424.)

Az oklevél hátulján a Történelmi Seminarium elmosódott, halvány pecsétje látható, tehát az oklevél 1921 előtt került a gyűjteménybe. Az oklevél tartalma szerint a Döbrentei Himfi család levéltárába tartozik.

Az oklevelet kilenc hallgató írta át az 1924/1925. tanév és az 1942/1943. tanév között. Átírása nem maradt fenn.

Lodovicus Dei gracia rex Hungarie, Polonie, Dalmacie etc. fideli nostro magnifico viro comiti Iacobo de Sceps,¹¹² iudici curie nostre vel vices suas gerentibus salutem et graciam. Dicit nobis Georgius filius Iohannis de Voya¹¹³ querulose, quomodo ipse vestri et aliorum baronum nostrorum in presencia iusto iuris tramite per diffinitivam sentenciam in causa inter ipsum et Benedictum fratrem suum ab una parte, vero ex altera magistrum Benedictum banum filium Pauli filii Heem et fratres suos habita super facto possessionum¹¹⁴ Voya vocate et aliarum quinque ad ipsam pertinencium, in qua magister Iohannes Bissenus expeditor pro ipsis magistro Benedicto bano et fratribus suis affuisset, ipsas possessiones reoptinuissent et eas, licet eis unacum prefatis baronibus nostris adiudicassetis, tamen factum huiusmodi exsequacioni mandare non curaretis. Et quia nemini in suo iure volumus deesse, ideo fidelitati vestre firmiter percipimus et districte, quatenus quemadmodum dictam causam unacum dictis baronibus nostris adiudicastis, sic et eodemmodo fine decisivo concludere et determinare ac ipsos filios Iohannis secundum sentenciam latam de ipsis possessionibus eis adiudicatis investire et ad eas intronizare facere debeatis lege regni et communi iusticia requirente. Ubi eciam habita conclusione huiusmodi mox et in instanti ac absque prorogacione aliquali eidem magistro Benedicto bano ex parte ipsius magistri Iohannis Bisseni de suis possessionibus, prout sentencie premissae de et super hoc late explanant, plenam exhibeatis satisfaccionem non obstante,

¹¹² Szepesi Jakab országbíró (1372, 1373-1380) ENGEL I. (1996: 8).

¹¹³ Volya (Hunyad m.) CSÁNKI V. (1890-1941: 148).

¹¹⁴ possessionis-ről javítva

si idem magister Iohannes Bissenus suas possessiones iam distribuisset condonando. Et aliud pro nostra gracia non facturi. Datum in Diosgeur sabbato proximo post festum corpus Christi anno eiusdem Mo CCCo LXXo septimo.

12.

1381. augusztus 6.

Lajos király néhai Benedek bán fia Miklós minden ügyét Szent Mihály nyolcadára halasztja, mivel a bárók csekély száma miatt Szent Jakab nyolcadán nem tudták megtárgyalni.

Eredeti, papír. Az oklevél jobb felső sarkában: relacio magistri Georgii Bebek. A hátlapján középen nagy rányomott pecsét nyoma. A pecsét alatt: relacio magistri Georgii Bebek.

Jelzet: Egyetemi Levéltár 12. (MNL OL, DF 250425.)

Az oklevél hátulján a Történelmi Seminarium pecsétje látható, tehát az oklevél 1921 előtt került a gyűjteménybe. Az oklevél tartalma szerint a Döbrentei Himfi család levéltárába tartozik.

Az oklevelet hat hallgató írta át az 1926/1927. tanév és az 1937/1938. tanév között. Az átírók közt szerepel Váczy Péter, Komoróczy György és Balázs Éva. A fennmaradt átírást Balog Szidi készítette.

Lodovicus Dei gracia rex Hungarie, Polonie, Dalmacie etc. fidelibus suis magnificis viris dominis Nicolao de Gara,¹¹⁵ regni Hungarie palatino et Nicolao de Zeech,¹¹⁶ iudici curie sive eorumque in iudicatu vices gerentibus salutem et gratiam. Cum cause magistri Nicolai filii quondam Benedicti bani in presentibus octavis festi beati Iacobi apostoli¹¹⁷ mote et habite propter paucitatem prelatorum et baronum nostrorum nequant fine debito terminari de presenti, fidelitati vestre firmiter precipiendo mandamus, quatenus universas causas eiusdem magistri Nicolai in presentibus octavis festi beati Iacobi apostoli coram vobis vertentes statu sub priori ad octavas festi beati Mychaelis archangelis proxime affuturum¹¹⁸ debeatis prorogare. Aliud non facturum. Datum Bude feria tertia proxima post festum beati Dominici confessoris anno Domini Mmo CCCmo LXXXmo primo.

¹¹⁵ Garai Miklós, id. nádor (1375-1385) ENGEL I. (1996: 4).

¹¹⁶ Szécsi Miklós országbíró (1381-1384) ENGEL I. (1996: 8).

¹¹⁷ '1381. augusztus 1.'

¹¹⁸ '1381. október 6.'

Irodalomjegyzék

- AOkl = KRISTÓ GY. – ALMÁSI T. (főszerk.),
Anjou-kori Oklevéltár, 1–40. köt., Budapest – Szeged, 1990–2015.
- ÁUO = WENZEL G.,
Árpád-kori új okmánytár, VIII. köt., Pest, 1870.
- BUDAY–BUDAYNÉ 1986 = BUDAY T. – BUDAYNÉ MOSONYI K.,
„A fizika fejedelme”. Eötvös Loránd élete és munkássága, Budapest, 1986.
- CD = FEJÉR G.,
Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus et civilis, Tomus I–XI., Budae, 1829–1844.
- CSÁNKI 1890–1941 = CSÁNKI D.,
Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában, I–V. köt., Budapest, 1890–1941.
- ENGEL 1992 = ENGEL P.,
Magyarország világi archontológiája 1301–1457, I–II. köt., Budapest, 1996.
- EÖTVÖS 1887 = EÖTVÖS L.,
Néhány szó az egyetemi tanítás kérdéséhez. (Nyílt levél Trefort Ágoston, vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz.), Budapesti Szemle, 50 (1887), 307–321.
- FEJÉRPATAKY 1885a = FEJÉRPATAKY L.,
A történelem segédtudományai s különösen az oklevéltan hazánkban, Századok, 19 (1885), melléklet, 53–86.
- FEJÉRPATAKY 1885b = FEJÉRPATAKY L.,
A királyi kancellária az Árpádok korában, Budapest, 1885.
- GYÖRFFY 1987–1998 = GYÖRFFY GY.,
Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza, I–IV. köt., Budapest, 1987–1998.
- HOLUB 1923 = HOLUB J.,
Fejérpataky László (1857–1923), Levéltári Közlemények, 1 (1923), 223–225.
- HORVÁTH 2010 = HORVÁTH R.,
Bigámista volt-e Himfi Benedek bolgár bán? (Adalékok a Döbrentei Himfiék családi történetéhez), Turul, 83 (2010), 116–118.
- KARÁCSONYI 1902 = KARÁCSONYI J.,
A hamis, hibáskeltő és keltezetlen oklevelek jegyzéke 1400-ig, Budapest, 1902.
- KISS–SZÖGI–UJVÁRY 1988 = KISS J. M. – SZÖGI L. – UJVÁRY G.,
Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára. Repertórium 1635–1975, Budapest, 1988.
- KUBINYI 1867 = Ifjabb KUBINYI F.,
Árpád-kori oklevelek 1095–1301, Pest, 1867.
- MGH 1879–1884 =
Die Urkunden der deutschen Könige und Kaiser. Erster Band. Die Urkunden Konrad I., Heinrich I. und Otto I. (Monumenta Germaniae Historica) Hannover, 1879–1884.
- MNL OL, DL =
Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár

MONUMENTA VATICANA 1885 =

Acta legationis cardinalis Gentilis (Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia. Series prima. Tomus secundus), Budapest, 1885.

PERGER 1821 = PERGER J.,

Bé vezetés a' diplomatikába vagy is az oklevél esméret tudományába, Pest, 1821.

PITI–NEUMANN–C.TÓTH 2010 = PITI F.–NEUMANN T.–C.TÓTH N.,

Szatmár megye hatóságának oklevelei (1284–1524), Nyíregyháza, 2010.

RA = SZENTPÉTERY I.,

Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke, I-II. köt., Budapest, 1930–1961.

REG.SLOV. = SEDLÁK, V.,

Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae, Tomus I. Bratislava, 1980.

SCHWARTNER 1790 = M. SCHWARTNER,

Introductio in artem diplomaticam precipue Hungaricam, Pest, 1790.

SICKEL 1876 = SICKEL, T.,

Programm und Instructionen der Diplomata-Abtheilung, Neues Archiv der Gesellschaft für altere deutsche Geschichtskunde, 1 (1876), 427–439.

Sinkovics 1987 = Sinkovics I.,

A történetírás segédtudományai az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, 1777–1986, Levéltári Szemle, 37 (1987), 3–17.

SMICIKLAS 1908 = SMICIKLAS, T.,

Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, Tomus VI., Zagreb, 1908.

SZABÁLYZAT 1919–1920 =

A M. Tud. Akadémia szabályai középkori latin források közlésére, Századok, 53-54 (1919-1920), melléklet, 22–24.

Szentpétery 1935 = Szentpétery I.,

A Bölcsészettudományi Kar története 1635–1935 (A Királyi Magyar Pázmány Péter-tudományegyetem története, IV. kötet), Budapest, 1935.

TÓTH 2001 = TÓTH K.,

A Palásthy család levéltára 1256–1847. Kutatási segédlet, Esztergom, 2001.

TRINGLI 2000 = TRINGLI I.,

Középkori oklevelek kiadásának problémái, Fons 7 (2000), 7–40.

ZSOLDOS 2011 = ZSOLDOS A.,

Magyarország világi archontológiája 1000–1301, Budapest, 2011.